

EXAMINATION OF THE TEXT IN 5TH GRADE SECONDARY SCHOOL TURKISH TEXT BOOKS IN TERMS OF STANDARDS OF TEXTUALITY

(5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN METİNLERİN METİNSELLİK
ÖLÇÜTLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ)

Ahmet Zeki GÜVEN¹
Mazhar BAL²
Sercan HALAT³

ÖZET

Bir tümce dizisinin metin olabilmesi için metinselliğin yedi temel ölçütü olan, bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, durumsallık, bilgisellik, metinlerarasılık gibi ölçütlere uygun olması gerekmektedir. Bu ölçütten birisinin yetersiz olması durumunda amaçlanan iletişimsel işlev gerçekleştirilemeyecektir. Okullarda, metinlere çokça yer verilen derslerden birisi olan Türkçe derslerinin kaynağı olan ders kitaplarında, kendi içerisinde birçok bağlam ve bileşimden oluşan metinlere yer verilmektedir. Bu yazılı metinlerin, metin değeri taşıması için bir takım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu özelliklerin en başında metne iletişim işlevi yükleyen ve onu anlaşılır kılan metinsellik ölçütleri gelmektedir. Türkçe ders kitaplarında kullanılacak metinlerin metinsellik ölçütleri ile uyumlu olması, dil öğretimini daha bilimsel ve sistematik hâle getirmekle birlikte, günlük hayatta kullanılacak Türkçenin de kurallara daha uygun bir şekilde kullanılmasına olanak sağlayacaktır. Buradan hareketle yapılan bu çalışmanın amacı ADA Yayınları 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin, metinsellik ölçütleri açısından uygunluğunu incelemektir. Araştırma nitel bir çalışma olup, veri toplama tekniği olarak döküman analizi kullanılmıştır. Çalışmada, İşeri'nin (2010) hazırlamış olduğu metinsellik ölçütleri kullanılmıştır, elde edilen bulgular tablolaştırılarak yorumlanmıştır. Sonuç olarak her üç metin türünde de (kurgusal, öğretici, şiir) "metin merkezli metinsellik özellikleri"nin, söz konusu ders kitabında diğer metinsellik ölçütlerine göre daha az yer aldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Metinsellik ölçütleri, Türkçe ders kitabı, 5. sınıf.

ABSTRACT

For a series of sentences to be a text, it is required to comply with the seven criteria of textuality such as cohesion, coherence, intentionality, acceptability, contextualization, informativeness and intertextuality. If one of these criteria is insufficient, the intended communicative functions will not be able to be performed. In schools, in Turkish textbooks, several texts consisting of many contexts and compositions are presented. For those written texts to carry text value, they must have a number of characteristics. At the top of these features, the textuality criteria which make the text understandable come first. The fact that the texts in Turkish course books comply with the criteria of textuality will make language learning more scientific and systematic. Besides, it will ensure that the daily language of Turkish shall be used according to the rules and in a manner far from corruption. Henceforth, the present study targets to examine the texts in 5th grade Ada Publishing Turkish course book in terms of suitability for criteria of textuality. The present study is a qualitative one, and document analysis was used as data collection technique. In this study, the textuality criteria prepared by İşeri (2010) was employed. Upon examination, the findings were interpreted in tables. As a result, at each of the three types of text (fictive, didactic, poetry) "text-centric features of textuality" are seen that takes less space than other textuality properties.

Keywords: Textuality criteria, Turkish textbook, 5th grade.

¹ Yrd. Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, ahmetzekiguven@gmail.com

² Arş. Gör. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, balmazhar@gmail.com

³ Arş. Gör. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü, sercanhalat@gmail.com

SUMMARY

Introduction

Hartman and Allison (1996) define text as an idea or experience expressed in written form while Aksan (1999) defines it as an utterance during communication or a set of utterances associated with external language factors. Although the text is composed of words and sentences, actually it has a unique structure. Text has a structure which occurs with sentences but it does not have a structure which consists of sentences (Günay, 2013).

According to Beaugrande and Dressler (1981), for a series of sentences to be a text, it is needed to comply with the seven criteria of textuality such as cohesion, coherence, intentionality, acceptability, contextualization, informativeness and intertextuality. If one of these criteria is insufficient, the intended communicative functions will not be able to be performed. Cohesion of a text is the relationship between the concepts (Kılıç, 2002). Coherence deals with according to what grammatical rules the words comprise the sentences and the sentences comprise the text (Akbayır, 2007). Consistency is defined as the relationship between sentences and paragraphs (Gutwinski, 1976, as cited in Coşkun, 2007). Intentionality is to put forward the desired message in a text to the reader.

Acceptability, after putting forward the idea, is to demonstrate this idea to the reader in a way that is clear and understandable. Contextualization is to explain the subject of the text according to the aim and target audience in an appropriate manner. Informativeness is to provide the reader with new and interesting information through the text. Intertextuality, according to Kristeva who used this term for the first time (as cited in Aktulum, 1999), consist of blending or converting another text. The presence of a literary text depends on being filled of the blanks by the reader by communicating with the author of the text. The text is the result of this growing communication between the reader and writer.

Purpose of the Study

The present study targets to examine the texts in 5th grade Ada Publishing Turkish course book in terms of suitability for criteria of textuality.

Methodology

In this study, the scan pattern which is one of the qualitative research models was used and it is a document analysis technique. The sample of the study consists of the texts in fifth grade Turkish course books. The analysis of the texts were run through the criteria of textuality (İşeri, 2010) which are in three headings such as "text-centric", "reader-centered" and "other features" respectively. When calculating the readability of the text, the formula which was developed by Cetinkaya and Uzun (2010) was used. In order to determine the reliability of the study, 8 texts were selected randomly out of 16 texts and were analyzed by another researcher. Furthermore, the obtained findings were calculated by comparing with the formula

© Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Education. All rights reserved.

© Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi. Bütün hakları saklıdır.

which was developed by Miles ve Huberman (1994). As a result of calculation, the study reliability was determined to be .94. The fact that the reliability value is over .70 indicates the study is reliable (Miles ve Huberman, 1994).

Findings

When looked at narrative texts, reader-centered textuality features are more than text-based textuality features in all mentioned texts. It is thought to result from that narrative texts have a gripping narration and include examples of daily life; however, it could be stated that the lackness of the coherence and consistency features sometimes lead to ambiguity and disconnection. Since the informative text types were written to give certain information for a specific purpose word types which have same conceptual understanding are frequently used in the texts. Çetinkaya (2009: 204, as cited in Demir, 2012) stated in his study the use of word collocations could be beneficial in both functioning of the language and overcoming the deficiencies in mother tongue since word collocations establish meaning connections. Therefore, it is thought in the informative texts that collocation-based coherence feature frequently take place.

In the text of “Atatürkçü Düşünce Sistemi” which is one of the informative texts, the transitions are between the paragraphs are very sharp and disconnected; the title is too abstract with respect to the content; the text is too hectic and not intended to teach and the text does not carry a message value. Therefore, it could be stated that this particular text does not have textuality features. In poetry, it has been found that reader-centered textuality features are more than the text-based features. It is thought to result from that some of the poems consist of short verses and does not place coherence features; in addition, since some of the poems are free verse, they do not have a consistent text structure. On the other hand, the text called “Güzel Bulut” is abstract for the 5th grade students and it is thought not to have reader-centered textuality features. In all mentioned poems, replacement based coherence feature has never been spotted and that could be deficiency for Turkish language.

Conclusions and Recommendations

Textuality features contribute to the understanding, efficacy and regularity of the texts. In this context, it is deemed to be suitable to choose texts from texts which are appropriate to textuality features. In this context, Aydın and Yangil (2013) state that choosing texts appropriate to textuality features will be effective in using and understanding different communicative skills. The texts, particularly the didactic ones, to take place in course books should be intriguing and appropriate to the age level of the children. Furthermore, harmony between the paragraphs and unity in text issues should be considered as well. Along with those, it is not probable the aforementioned texts will contribute to listening, speaking, writing, reading and visual reading gains on their own; therefore, it is thought to be beneficial to choose texts providing learners with all gains along with benefitting from technology and digital texts.

GİRİŞ

Türkçeye Arapçadan geçen, bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü (TDK, 2011) anlamına gelen metin sözcüğünün batıda karşılığı olan text kavramı, Latince dokuma anlamına gelen textus sözcüğünden türemiştir. Bir kumaş nasıl kendisini oluşturan ipliklerin dokunarak bir bütün oluşturmasından ortaya çıkıyorsa, metin de kendisini oluşturan öğelerin birbiri ardına eklenmesiyle oluşmaktadır (Akbayır, 2007). En genel manâda metin, belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü veya yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür. Özellikle metnin bir bildirişim işlevi olması gerekmektedir, aksi takdirde bildirişim işlevi olmayan yazılı veya sözlü belge metin değildir (Günay, 2013). Hartman ve Allison (1996)' a göre metin, bir fikrin ya da tecrübenin yazılı olarak ifadesiyken, Aksan (1999) metni, iletişim sırasında gerçekleşen bir sözce ya da dil dışı etkenlerle bağlantılı bir sözceler bütünü olarak tanımlamıştır. Her ne kadar metin, sözcük ve tümcelerden oluşuyor görünse de aslında metin, onu oluşturan tümcelerden farklı, kendine has bir yapısıyla, tümcelerden oluşan değil, tümcelerle gerçekleşen bir bütündür (Günay, 2013).

Metni araştırma ve çalışma konusu yapan alanın isimlendirilmesi noktasında farklı görüşler vardır. Metinbilim, metindilbilim, metin kuramı, metinsel dilbilim, söylem dilbilgisi, metinbilimsel çözümleme bunlardan bazılarıdır. Aslında bu adların hemen hemen hepsi aynı konuyla ilgilidir (Günay, 2013). Aksan (akt. Özkan, 2004), metindilbilim terimini ilk olarak 1955 yılında Coseriu'un kullandığını vurgulamıştır. Türkiye'de ise bu terim son 15-20 yıllık süreçte yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmış, metin çözümlemesinin klâsik yöntemler dışında da yapılabileceği ispatlanmıştır (Özkan, 2004). Çalışma konusu olarak metni seçen metindilbilim, metin oluşturmanın genel koşulları ile kurallarını betimler ve bunların metnin anlaşılması için taşıdığı önemi açıklamaya çalışır (Şenöz, 2005). Metindilbilim, yazınsal ürünlerin yapısını inceleyip bunların alımlanması ve yorumlanması noktasında ipuçları sunarak metin örgüsü açısından yorumların sağlam temeller üzerine oturmasını sağlar (Oraliş ve Özil, 1992). Kıran (2001), metindilbilimi kavramının söylem çözümlemesi çalışmalarıyla koştur bir çizgide ilerleyerek, tümce ötesi dilsel birimlerin incelenmesiyle ilgilendiğini belirtir.

Beaugrande ve Dressler (1981)'e göre bir tümce dizisinin metin olabilmesi için metinselliğin yedi temel ölçütü olan, *bağdaşıklık*, *tutarlılık*, *amaçlılık*, *kabuledilebilirlik*, *durumsallık*, *bilgisellik*, *metinlerarasılık* gibi ölçütlere uyması gerekmektedir. Bu ölçütlerden birinin yetersiz olması durumunda amaçlanan iletişimsel işlev gerçekleştirilemeyecektir. *Bağdaşıklık*, bir metindeki kavramlar arasındaki ilişkilerdir (Kılıç, 2002). *Bağdaşıklık*, sözcüklerin cümleleri, cümlelerin ise daha büyük bir birim olan metni oluşturabilmek için birbirlerine hangi dilbilgisel kurallarla bağlandıklarını konu edinir (Akbayır, 2007). *Tutarlılık*, cümleler ve paragraflar arasındaki ilişki olarak tanımlanır (Gutwinski, 1976, akt. Coşkun, 2007). *Amaçlılık*, bir metinde yazarın okuruna anlatmak istediği mesajı ortaya koyabilmesidir. *Kabuledilebilirlik*, yazarın amacını ortaya koyması neticesinde bu düşüncesini okuruna

açık ve anlaşılır bir şekilde ortaya koyması durumuyla ilgilidir. *Durumsallık*, metnin konusunun hitap ettiği kitleye ve ulaşmak istediği amaca göre uygun bir şekilde anlatılmasıdır. *Bilgisellik*, metnin okuyucuya yeni ve dikkat çekici bilgileri sunması durumudur. *Metinlerarasılık* ise, bu kavramı ilk kez kullanan Kristeva'ya göre, her metin kendi içerisinde bir başka metnin eritilmesi ve dönüştürülmesiyle oluşur (akt. Aktulum, 1999). En genel manâda metinlerarasılık bir metnin veya metinler grubunun başka metinlerle olan açık veya gizli ilişkilerini belirtir (Günay, 2013).

Herhangi bir yazınsal metnin var olabilmesi, okurun yazarın metinde boş bıraktığı yerleri onunla iletişime geçerek doldurmasına bağlıdır. Metin, okur ile yazar arasında gelişen bu iletişim sonucunda var olabilecektir. Yazar, bu iletişim sürecinde okurun metni daha iyi anlaması, vermek istediği mesajı daha net kavrayabilmesi için metnin içerisine ipuçlarını yerleştirir. Bu süreçte okurdan beklenen bu ipuçlarını yakalayıp, dilsel kodlamayı çözebilmesidir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, yazarın metinde kullandığı kavramların, sözdizimsel ve biçimsel özelliklerinin çözümlenmesiyle yazarın vermek istediği mesajı ulaşmanın mümkün olduğudur (Dilidüzgün, 2009).

Literatürde Yer Alan Çalışmalar

Alanyazın incelendiğinde metinbilimsellik üzerine farklı çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

Balcı (2006), “Metinbilim Açısından Bir Çözümleme” başlıklı çalışmada, Murat Soyak'ın “Acı Ceviz” isimli hikâyesini, “örtük yapılar, eksilteli yapılar, artgönderimler, sıralı düzene bağlı dönüşümler” açısından incelemiş, bunlar metinden örneklerle desteklemiştir.

Yılmaz ve Jahiç (2008) yapmış oldukları ‘Vire’ Hikâyesi Üzerine Metinbilimsel Bir İnceleme” adlı çalışmalarında, Ömer Seyfettin'in hikâyeciliğini yansıtan “Vire” isimli önemli eserini, biçimsel, anlamsal ve mantıksal açıdan incelemiştir. Çalışmada öncelikle, metnin anlatı birimleri belirlenmiş; daha sonra bu anlatı birimleri “tematik yapı”, “bağdaşıklık görünümüleri”, “tutarlılık görünümüleri” açısından örnek cümleler verilerek analiz edilmiştir.

Yılmaz ve Topal (2010) tarafından hazırlanan, “Türkçe Öğretiminde Metindilbilimsel Çözümleme Yönteminin Uygulanması” başlıklı çalışmada ilköğretim 7. sınıf öğrencilerinin anlama ve anlatma becerilerini geliştirmek için metindilbilimsel çözümleme yönteminin kullanılmasının öğrenci başarısına etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan “Son Kuşlar” adlı anlatı türündeki metin, hem geleneksel, hem de metindilbilimsel yönetime göre deney ve kontrol gruplarında ayrı ayrı işlenmiştir. Bir özel okulda eğitim gören 47 öğrenci üzerinde yapılan bu çalışmada, 40 soruluk bir tutum ölçeği ile ön test-son test yapılmış ve sonuç olarak metindilbilimsel yöntemin, geleneksel yönetime göre öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerini geliştirmede daha etkili olduğu saptanmıştır.

Alanyazında dikkati çeken bir diğer çalışma Coşkun (2011)'un “Türk ve Göçmen Öğrencilerin Yazılı Anlatımlarında Metin Bağdaşıklığı” adlı çalışmasıdır. Bu çalışmada Özbek öğrenciler ile Türk öğrencilerin yazdıkları metinler, bağdaşıklık araçlarının kullanımı bakımından analiz edilmiştir. Çalışmanın örneklemini ilköğretim

beşinci sınıfta okuyan 103 Türk ve 98 Özbek öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin yazmış oldukları öyküler, bağlama ögeleri, kelime bağdaşıklığı, gönderim, değiştirim özellikleri açısından incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda, eksilteli anlatım dışında, Türk ve Özbek öğrenciler arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Demir (2012), “İlköğretim Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikaye Metinlerinde Yer Alan Değer Unsurlarının Eşdizimsel Örüntülemeler Açısından Görünümleri” isimli çalışmasında, değer aktarımını, metinsellik ölçütlerinden “eşdizimlilik” bağlamında ele almıştır. Bu amaçla ilköğretim 8. sınıf ders kitabında yer alan hikâye edici metinler, “saygı, sevgi, aile birliği, sorumluluk, duyarlılık, yardımseverlik, dayanışma, çalışkanlık, acıma, dürüst olma ve misafirperverlik” değerleri, eşdizimsel örüntülemeyle ilişkili olarak ele alınmış ve frekans değerleri verilmiştir. Sonuç olarak, ders kitabında yer alan metinlerin zengin bir değer eşdizimi örüntüsüne sahip olduğu tespit edilmiştir.

“Lamartine’in Göl ‘le Lac’ Şiirine Metindilbilimsel Bir Yaklaşım” adlı çalışmalarında Aydın ve Torusdağ (2013), metni, sözcüksel bağlaşıklık ve anlamsal bağdaşıklık açısından analiz etmişlerdir. Şiirde yer alan sözcüklerden örnekler verilerek metnin bağlaşıklığına ve bağdaşıklığına dair yorumlarda bulunulmuştur. Ayrıca metnin her bir dizesi ayrı ayrı ele alınmış ve dizelerde yer alan cümleler anlatım ve biçim açısından değerlendirilmiştir. Sonuç olarak metnin, biçimsel anlamda bağlaşıklığa; anlam olarak ise bağdaşıklığına uygun olduğu tespit edilmiştir.

“Türkçe Öğretiminde Epistemolojik Bir Yaklaşım” adlı çalışması ile Onan ve Arısoy (2013), ilköğretim 6-8.sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinleri, metinsellik ölçütlerinden olan “Öğreticilik” bağlamında ele almıştır. Bu amaçla, bilgi türleri altı başlık altında kategorize edilmiş, türlerine göre ayrılan metinler içerik analizi yapılarak, hangi bilgi türlerine, ne kadar yer verildiği sayısal verilerle ifade edilmiştir. Sonuç olarak, Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin öğreticilik özelliklerinden hareketle, öğrencilerin zihinsel gelişimi ile paralellik göstermediği tespit edilmiştir.

Aydın ve Yangıl (2013), “Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Edimsel Sınıflandırılması” isimli çalışmalarında, Türkçe ders kitaplarına seçilen metinlerin, metindilbilimsel ölçütlere bağlı kalınarak seçilmesinin, öğrencilerin farklı iletişim becerilerini kavramasında ve kullanmasında etkili olacağını ifade etmişlerdir.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, nitel bir çalışmadır. Veri toplama tekniği olarak ise doküman analizi kullanılmıştır. Nitel araştırma yönteminde, araştırma sürecinde toplanan verilere göre çalışma şekillenir (Yıldırım ve Şimşek, 2013) ve araştırmanın konusu ayrıntılı bir şekilde açıklanarak analiz edilir, yorumlanır (Güler, Halıcıoğlu ve Taşkın,2013).

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, beşinci sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler oluşturmaktadır. İlgili metinlerin, metinsellik ölçütlerine uygunluğu saptanmak

istenmiştir. Bu amaçla 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Türkiye genelinde Milli Eğitim Bakanlığının genel ağ sayfasında, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı olarak iki yayın önerilmiştir. Bunlardan ilki, MEB yayınları, diğeri ise Osman Alacalı tarafından hazırlanan, Ada Yayınları'ndan çıkmış 5. sınıf Türkçe ders kitabıdır. Bu çalışma için Çanakkale merkez okullarında okutulan, “Osman Alacalı, Ada Yayınları (2012), İlköğretim Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı” içerisinde yer alan her üniteden ikişer metin örneklem olarak alınmıştır.

Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın verileri doküman analizi ile elde edilmiştir. 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinler ele alınırken tür bakımından, kurgusal metinler (N=13), öğretici metinler (N=14) ve şiir (N=13) olmak üzere ayrılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılarak, her üniteden ikişer metin seçilmiştir. Örneklem yönteminin sonucunda, 5 tane kurgusal metin (Para Cüzdanı, Dağdelenoğlu, Gökyüzünde Beliren Tuhaflık, Rüzgar'ın Öyküsü, Babamdan Öğrendiklerim) , 5 tane öğretici metin (Aslında Hepimiz Zekiyiz, Atatürkçü Düşünce Sistemi, Güzel Atlar Ülkesi, Tükenmeyen Kalemler, Ateşte Açan Çiçekler), 6 tane de şiir (Anadolu'muz; Dünyayı Dolaşsam; Konuttaki Gelişim; Güzel Bulut; Türküler Dolusu; Söğüt, Dere, Serçe), metinsellik ölçütlerine uygunlukları açısından incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Örneklem olarak alınan metinlerin analizi İşeri'nin (2010) “metin merkezli” , “okur merkezli” ve “diğer özellikler” olmak üzere üç başlık altında ele almış olduğu “metinsellik ölçütleri” ölçeğine göre yapılmıştır. Metin merkezli ölçütlerde gönderimsel bağdaşıklık, değiştirmeye dayalı bağdaşıklık, bağlaçlara dayalı bağdaşıklık, eksiltiyeye dayalı bağdaşıklık, yinelemeye dayalı bağdaşıklık, eşdizimliliğe dayalı, konu birliği-sürekliliği, başlık ve içerik açısından uyum, paragraf-bölümler arası uyum olmak üzere 9 alt başlık bulunmaktadır. Bunlardan gönderimsel bağdaşıklık ana başlığında art gönderim, ön gönderim, metindışı gönderim, metiniçi gönderim, uzak gönderim, yakın gönderim alt başlıkları yer almaktadır. Metin merkezli özelliklerin ikinci alt başlığı değiştirmeye dayalı bağdaşıklıktır. Değiştirmeye bağlı bağdaşıklıkta, tümcedeki öge anlamını tümcenin tümüyle kurduğu ilişki sonucunda kazanır. *Böyle, öyle, şöyle* gibi işlev bildiren sözcükler bu başlık altında ele alınmıştır. Bağlaçlara dayalı bağdaşıklık alt başlığında ise *fakat, ve, ancak, ama, ile* gibi bağlaçların kullanımları belirlenmiştir. Eksiltiyeye dayalı bağdaşıklık alt başlığında eksiltili tümceler tespit edilmiştir. Yinelemeye dayalı bağdaşıklık alt başlığında adın, adıl kullanılarak yinelenmesi, aynı kökten türetilmiş sözcüklerin kullanımı, aynı ekten türetilen sözcüklerin kullanımı incelenmiştir. Eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık alt başlığında ise, aynı kavram alanı içerisinde yer alan sözcükler incelenmiştir. Konu birliği-sürekliliği, başlık ve içerik uyumu, paragraf bölüm uyumu metin merkezli özelliklerin alt başlıklarıdır. Okur merkezli özellikler ise 7 alt başlıkta incelenmiştir. Bunlardan ilki olan amaçlılık ilkesinde, sözcüklerin ilk anlamlarında kullanıldığı düz sözler, yeni bakış açıları ortaya koyan edim sözler ve niyetin ön planda olduğu etki sözler alt başlıkları yer almaktadır. Kabuledilebilirlik alt başlığında, metnin kurgusunun türsel özelliklerle uyumu incelenmiştir. Bilgisellik alt başlığında,

metinlerin öğrenciler için yeni bilgiler sunma durumları araştırılmıştır. Belirgin ileti başlığında mesajın netliği, anlaşılır ileti alt başlığında mesajın anlaşılabilirliği incelenmiştir. Düzeye uygun dil kullanımı ile okunabilirlik düzeyleri okur merkezli özelliklerin diğer alt başlıklarıdır. Metinlerin okunabilirlik durumları hesaplanırken Tablo 1’de de görüldüğü üzere Çetinkaya-Uzun (2010), tarafından oluşturulan okunabilirlik formülü kullanılmıştır. Bu formülde ortalama sözcük uzunluğu (OSU), ortalama tümce uzunluğu (OTU) ölçüm olarak kullanılmaktadır. Metinlerin okunabilirlik puanları, sözcüklerin sayılımı, tümcelerin sayılımı, hecelerin sayılımına bağlı olarak belirlenmiştir. Ortalama tümce uzunluğunu bulmak için toplam sözcük sayısı tümce sayısına bölünmüştür. Ortalama sözcük uzunluğunu bulmak içinse toplam hece sayısı toplam sözcük sayısına bölünmüş ve bu bilgiler ışığında formül şu şekilde hesaplanmıştır:

OP: Okunabilirlik Puanı

OSU: Ortalama Sözcük Uzunluğu

OTU: Ortalama Tümce Uzunluğu

(OP= 118,823-25,987 x OSU – 0,971 x OTU)

Uzun-Çetinkaya (2010)’nın önerdiği bu formüle göre okunabilirlik puanları ve düzeyleri şu şekildedir:

Tablo 1. Uzun-Çetinkaya Puanları ve Düzeyleri

Puan	Okuma Düzeyi	Sınıf Seviyesi
51+	Bağımsız Okuma	5., 6. ve 7. sınıf
35-50	Eğitsel Düzey	8. ve 9. sınıf
0-34	Engelli Düzey	10., 11., 12. sınıf

Metinlerin analizinde İşeri’nin önerdiği bir diğer başlık, diğer özellikler altında şöyle sıralanmıştır: Metinlerin yazım ve noktalama açısından uygunluğu, metinlerin öğrencilerin ilgisini çekebilecek nitelikte olması, metinlerin Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygunluğu, metinlerin milli, kültürel ve ahlâki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemesi, metinlerin Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler göstermesi, metinlerin Türkçe programında belirtilen kazanımları edindirecek nitelikte olması ve metinlerin görsel öğelerle desteklenmesidir.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Araştırmanın iç geçerliliğini arttırmak için ilgili alan yazınında yapılan diğer çalışmalar taranmış, bu çalışmaların bulgularıyla araştırmadan elde edilen bulgular karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Araştırmanın dış geçerliliğini arttırmak için ise araştırma süreci ve bu süreç içerisinde yapılanlar ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, araştırmanın modeli, sınırlılıkları, veri toplama aracı, verilerin çözümlenip yorumlanma aşamaları ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

Çalışmanın güvenirliliğini saptamak amacıyla 16 metin içerisinden rastlantısal olarak seçilen 8 metin diğer bir araştırmacı tarafından çözümlenmiş, elde edilen bulgular, Miles ve Huberman (1994: 64) tarafından ortaya konulan şu güvenirlilik formülüyle karşılaştırılarak hesaplanmıştır:

$$\text{Güvenirlilik} = \text{Görüş Birliği} / (\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}) \times 100$$

Hesaplama sonucunda araştırmanın güvenilirliği .94 olarak tespit edilmiştir. Güvenirlik hesaplarının .70'in üzerinde çıkması, bu çalışmanın güvenilir olduğunu göstermektedir (Miles ve Huberman, 1994:64).

BULGULAR VE YORUMLAR

Kurgusal Metinlerin Metinsellik Özellikleri Açısından İncelenmesi

Tablo 2. Kurgusal Metinlerin Metin Merkezli Metinsellik Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi

	Para Cüzdanı	Dağdelenoğlu	Gökyüzünde Beliren Tuhaflik	Rüzgar'ın Öyküsü	Babamdan Öğrendiklerim
Metinler gönderimsel bağdaşıklık taşımaktadır.	K	K	K	K	K
Metinler değiştirmeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	K	K	K	✓	-
Metinler bağlaçlara dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	K	✓	✓	✓
Metinler eksiltiye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler yinelemeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	K	✓	K	✓	K
Metinler eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	K	K	K	K	✓
Metinler konu birliği/sürekliliği taşımaktadır.	✓	✓	✓	K	K
Metinler başlık ve içerik açısından uyumludur.	✓	✓	K	✓	✓
Metinler paragraflar/bölümler arası uyum taşımaktadır.	✓	K	✓	K	✓

Tablo 2'ye göre, metin merkezli özellikler içerisinde en az "gönderime dayalı bağdaşıklık" ($N = 56$); en fazla ise "eksiltiye dayalı bağdaşıklık" ($N = 238$) dikkati çeker. Eksiltiye dayalı bağdaşıklık özelliği, "Dağdelenoğlu, Babamdan Öğrendiklerim, Gökyüzünde Beliren Tuhaflik, Rüzgar'ın Öyküsü, Para Cüzdanı" isimli metinlerden sırasıyla şu şekilde örneklendirebilir:

"(Onun) Elbiseleri düzgün değildi, ama hepsinin yüreği pekti." (Alacalı, 2012:26).

"Elinde bahçe makası ile solan yaprakları (o) keser, (o) budar, (o) aşılırdı." (Alacalı, 2012:132).

"(Onun) Babası durumdan yakınmaya başladı ama herkes onu susturdu." (Alacalı, 2012:62).

"Uyuyup (onlar) büyüyecekler ama (onların) karınları aç şimdi." (Alacalı, 2012:97).

“(Onun) Arkadaşı, kendi evlerine giden sokağa saptı.” (Alacalı, 2012:10).

Kurgusal metinlerin içerisinde, metinsellik özellikleri açısından en uygun olanı “Para Cüzdanı” isimli metindir. Tablo 2 incelendiğinde, ilgili metinde hemen hemen her özelliğe rastlanıldığı görülmektedir. “Babamdan Öğrendiklerim” metni dışında diğer tüm kurgusal metinlerde eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık özelliğine kısmen yer verilmiştir. “Babamdan Öğrendiklerim” metninden eşdizime dayalı bağdaşıklık özelliği aşağıdaki cümlelerde aynı kavram alanına giren sözcüklerle örneklendirilmiştir:

“Ön kapı verandaya açılırdı. Etrafı saksularla çevrili ev, sanki çiçek bahçesinin içinde yüzer gibiydi. Mevsimine göre bahçede sümbüller, krizantemler, yıldız çiçekleri, açelyalar ve daha isimlerini bilmediğim bir sürü egzotik çiçek açardı. Yoldan geçenler, sık sık durup mahalleyi güzelleştirdiği için babamı tebrik ederlerdi.”(Alacalı,2012: 132).

“Değiştirime dayalı bağdaşıklık” kurgusal metinlerde çok az yer bulmuş, “Babamdan Öğrendiklerim” adlı metinde ise hiç değinilmemiştir. “Dağdelenoğlu”, “Babamdan Öğrendiklerim” metnindeki bağlaçlar daha çok “ekleyici” bağlamda kullanılmıştır; “Para Cüzdanı”, “Gökyüzünde Beliren Tuhaflik”, “Rüzgar’ın Öyküsü” metinlerinde ise değişik görevlerde kullanılan bağlaçlara yer verilmiştir. Aşağıda yer alan birinci cümlede “Gökyüzündeki Tuhaflik” adlı metinden “zıtlık bildiren” bağlaç görevinde kullanılan bir cümle örneği; ikinci cümlede ise “Dağdelenoğlu” adlı metinden “ekleyici” bağlaç görevinde kullanılan bir cümle örneği; üçüncü cümlede ise “Rüzgar’ın Öyküsü” adlı metinden “sebepler- sonuç bildiren” bağlaç görevinde kullanılan birer cümle örnekleri verilmiştir:

“Çocuklar kartopu oynadılar, yokuşlardan aşağı kızakları ile kayıp keyifli kahkahalar attılar. Ne var ki kar durmak bilmeden yağmaya devam etti.” (Alacalı, 2012:62).

“Sarı bıyıkları, sarı saçları ve gök mavisi gözleri vardı.” (Alacalı, 2012:28).

“Çünkü suları Güneş buharlaştırır.” (Alacalı, 2012:98).

“Yinelemeye dayalı bağdaşıklık” (N = 102) özelliğine, Tablo 2 incelendiğinde, “Rüzgar’ın Öyküsü” (N = 35) ve “Dağdelenoğlu” (N = 26) metni dışında diğer metinlerde çok az yer verildiği görülmektedir. Yinelemelerin azlığı metnin akıcılığı ve dikkat çekiciliği açısından olumsuz bir durumdur. Yinelemeye dayalı bağdaşıklık özelliği “Dağdelenoğlu”, “Rüzgâr’ın Öyküsü” isimli metinlerden sırasıyla şu şekilde örneklendirebilir:

“Sakarya’nın biraz ötesinde minimini bir köy vardı. Adına Çobanözü köyü derlerdi.” (Alacalı, 2012:26).

“Çok **çalışkan** birini anlatırken ‘Ateş gibi çocuktur!’ derler ya, işte öyle **çalışıyordu**.” (Alacalı, 2012: 98).

Tablo 2’ye göre kurgusal metinler başlık ve içerik uyumu açısından incelendiğinde “Gökyüzünde Beliren Tuhaflik” adlı metnin başlık ve içerik açısından kısmen uyduğu görülmektedir. Bu metindeki başlık, metnin içeriğinin dışında farklı anlamlar çağrıştırmaktadır. Metin okunduktan sonra başlıkla içeriğin uygun olabileceği anlaşılmaktadır.

Tablo 2’den de anlaşılacağı üzere incelenen metinlerin paragraf ve bölümler arasındaki uyumlarına bakıldığında sadece “Dağdelenoğlu” ve “Rüzgâr’ın Öyküsü” adlı metinlerde bu uyumun kısmen olduğu, diğer “Para Cüzdanı”, “Gökyüzünde Beliren Tuhaflık” ve “Babamdan Öğrendiklerim” adlı metinlerde ise paragraf ve bölümler arasında nitelikli bir uyumun olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. Kurgusal Metinlerin Okur Merkezli Metinsellik Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi

	Para Cüzdanı	Dağdelenoğlu	Gökyüzünde Beliren Tuhaflık	Rüzgâr’ın Öyküsü	Babamdan Öğrendiklerim
Metinler amaçlılık ilkesine uygundur.	K	✓	✓	K	✓
Metinler kabuledilebilirlik ilkesine uygundur.	K	✓	K	K	✓
Metinler bilgisellik ilkesine uygundur. (Öğrenci açısından yeni bilgi sunmaktadır.)	✓	K	K	✓	✓
Metinler belirgin bir ileti taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinlerin iletili öğrencilerin artalan bilgileri bakımından anlaşılırdır.	✓	✓	✓	K	✓
Metinlerde sınıf düzeyine uygun dil kullanılmıştır.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler okunabilirlik ilkelerine göre tam iletişim kurulabilir niteliktedir.	-	-	-	-	-

Tablo 3’te görüldüğü üzere “Okur merkezli özellikler” açısından tüm metinlerde en çok rastlanılan özellik “metinlerin belirgin bir ileti taşıması” özelliği ile “metinlerde sınıf düzeyine uygun dil kullanılmıştır” özelliğidir.

“Rüzgâr’ın Öyküsü” metni, okur merkezli özelliklerin en az görüldüğü; “Babamdan Öğrendiklerim” metni ise en fazla görüldüğü metinlerdir.

“Dağdelenoğlu” ve “Babamdan Öğrendiklerim” adlı metinler, Tablo 3’teki bilgiler doğrultusunda, kabuledilebilirlik ilkesi bakımından uygun bulunurken, “Para Cüzdanı, Gökyüzünde Beliren Tuhaflık ve Rüzgârın Öyküsü” metinlerinin kısmen uygun oldukları tespit edilmiştir.

Kurgusal metinler, sürükleyici bir anlatıma sahip oldukları için tüm metinlerde kullanılan dil öğrenciler için ilgi çekici ve anlaşılırdır. Tablo 3’te bakıldığında “Rüzgâr’ın Öyküsü” ve “Para Cüzdanı” adlı metinler yeterli örnekleme ve somutlaştırma olmadığı için, beşinci sınıf öğrencisinin yaş özellikleri de dikkate alındığında “amaçlılık” özelliğini diğer metinlere kıyasla tam olarak yerine getirememiştir.

“Para Cüzdanı”, “Rüzgar’ın Öyküsü” ve “Babamdan Öğrendiklerim” metinleri Tablo 3’teki verilere göre didaktik özellikleri ağır basan kurgusal metinler oldukları için “bilgisellik” özelliğini fazlasıyla yerine getirmişlerdir. “Dağdelenoğlu” ve “Gökyüzünde Beliren Tuhaflık” adlı metinler, “bilgisellik” özelliğini diğer kurgusal metinler kadar yerine getirememiştir.

Uzun-Çetinkaya (2010)’nın önerdiği formüle göre metinlerin okunabilirlik durumlarına bakıldığında; bütün metinlerin 5. sınıf düzeyi olan “Bağımsız Okuma” düzeyinde değil de “Eğitsel Düzey”de olduğu, bu nedenle de 5. sınıf düzeyine uygun olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4. Kurgusal Metinlerin Diğer Metinsellik Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi

	Para Cüzdanı	Dağdelenoğlu	Gökyüzünde Beliren Tuhaflık	Rüzgar’ın Öyküsü	Babamdan Öğrendiklerim
Ders kitaplarında seçilen metinler yazım ve noktalama açısından uygundur.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler öğrencinin ilgisini çekebilecek özelliktedir.	✓	✓	✓	✓	✓
Seçilen metinler Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygundur.	✓	✓	✓	✓	✓
Seçilen metinler Milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemiştir.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler Türkçe programında belirtilen kazanımları edindirecek özellikleri taşımaktadır.	K	K	K	K	K
Metinler görsel öğelerle desteklenmiştir.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler göstermektedir.	K	✓	✓	✓	K

Tablo 4’teki bilgiler doğrultusunda, kurgusal metinlerin tamamı “Ders kitaplarında seçilen metinler yazım ve noktalama açısından uygundur.” “Metinler öğrencinin ilgisini çekebilecek özelliktedir.”, “Seçilen metinler Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygundur.”, “Seçilen metinler milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemiştir.” özellikleri açısından uygun birer örnektirler.

“Metinler Türkçe programında belirtilen kazanımları edindirecek özellikleri taşımaktadır.” özelliği açısından metinlere bakıldığında, Tablo 4’te de görüldüğü üzere metinlerin kısmen bu özelliği yansıttıkları görülmektedir. Adı geçen metinler “okuma” ve “dinleme” becerilerinin kazanımlarını edindirmek için kullanılabilir. Bu metinler, tek bir becerinin tüm kazanımlarını tam anlamıyla edindirmede yetersizdir. Bu bağlamda, tüm dil becerilerini kazandırmada ilgili metinlerin tam olarak yeterli olması mümkün değildir.

Tablo 4'e göre, incelenen bütün metinler, içerikle bağlantılı görsellere sahiptir; düşünceler, resimlerle somutlaştırılarak daha anlaşılır hale getirilmiştir. İncelenen metinlerde kültürel öğelere yer verilme durumuna bakıldığında ise "Babamdan Öğrendiklerim" ve "Para Cüzdanı" metinlerinde kültürel öğelere hiç değinilmemiştir. Diğer metinlerde ise kültürel öğelere kısmen yer verilmiştir. "Dağdelenoğlu" metninde kültürel öğelerin varlığı, metnin görselleri ve deyimlerle; "Rüzgar'ın Öyküsü" adlı metinde ve "Gökyüzünde Beliren Tuhaflık" metinlerinde daha çok deyimlerle kendini hissettirmiştir. Aşağıda "Dağdelenoğlu", "Gökyüzünde Beliren Tuhaflık" ve "Rüzgar'ın Öyküsü" metinlerinden "Metinler Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler göstermektedir." özelliğine birer örnek verilmiştir:

"Bazen **canına "Tak!" eder, dalgaların oyduğu kara parçalarını denize bırakırdı.**" (Alacalı, 2012:100).

"**Dağdelenoğlu, kan ter içinde yürüyordu.**" (Alacalı, 2012:27).

"**O günden sonra ne denli ufak olursa olsun, zamanında davranmak için gözlerini dört açtılar.**" (Alacalı, 2012:65).

Öğretici Metinlerin Metinsellik Özellikleri Açısından İncelenmesi

Tablo 5. Öğretici Metinlerin Metin Merkezli Metinsellik Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi

	Hepimiz	Düşünce			
	Aslında Zekiyiz	Atatürkçü Sistemi	Güzel Atlar Ülkesi	Tükenmeyen Kalemler	Ateşte Açan Çiçekler
Metinler gönderimsel bağdaşıklık taşımaktadır.	K	K	K	K	K
Metinler değiştirmeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	K	-	-	K
Metinler bağlaçlara dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler eksiltiye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	K	✓	✓
Metinler yinelemeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	K	✓	K	K	K
Metinler eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler konu birliği/sürekliliği taşımaktadır.	✓	-	K	✓	✓
Metinler başlık ve içerik açısından uyumludur.	✓	K	-	✓	✓
Metinler paragraflar/bölümler arası uyum taşımaktadır.	✓	K	-	✓	✓

Tablo 5'e bakıldığında, tüm metinlerde en fazla "bağlaçlara dayalı bağdaşıklık" (N = 107) özelliği görülmüştür. "Bağlaçlara dayalı bağdaşıklık" özelliği "Aslında Hepimiz Zekiyiz", "Atatürkçü Düşünce Sistemi", "Güzel Atlar Ülkesi", "Tükenmeyen Kalemler" ve "Ateşte Açan Çiçekler" isimli metinlerinden sırasıyla şu şekilde örneklendirebilir:

"Araştırmalar ilerledikçe zekânın yalnızca sayısal ve sözel becerilerden oluşmadığı ortaya çıktı." (Alacalı, 2012: 14).

"Atatürk'ün özelliklerinden birisi de eğitimimize ilişkin gözlem ve tespitlerde bulunmuş olmasıdır." (Alacalı, 2012:31).

"Bu nedenle insanlar binlerce yıl öncesinden kayaları oyarak Kaymaklı ve Derinkuyu gibi yeraltı şehirlerini yapmışlardır." (Alacalı, 2012:44).

"Çünkü dışa doğru eğimli olduğundan sağ eliyle yazarlar için çok uygundu." (Alacalı, 2012:75).

"Yani bu işlem çok ince bir iştir." (Alacalı, 2012:123).

"Eksiltiye dayalı bağdaşıklık özelliği" (N = 76) Tablo 5'te de görüldüğü üzere "bağlaçlara dayalı bağdaşıklık" özelliğinden sonra en çok değinilen metinsellik özelliği olmuştur. "Aslında Hepimiz Zekiyiz", "Atatürkçü Düşünce Sistemi", "Güzel Atlar Ülkesi", "Tükenmeyen Kalemler" ve "Ateşte Açan Çiçekler" isimli metinlerden, "eksiltiye dayalı bağdaşıklık" özelliğine sırasıyla şu şekilde örnekler verilebilir:

"Basketbol takımına (biz) seçilemediğimiz için üzölmek yerine, (bizim) zekâmızın farklı boyutlarını kullanarak bunları (biz) geliştirebiliriz." (Alacalı, 2012:15).

"Dönemin yazarlarını tiyatro eserleri yazmaya (o) teşvik etmiştir." (Alacalı, 2012:32).

"Peri bacalarının görünömleri birbirinden farklıdır. (Peri bacalarının) Kimi koni, kimi mantar şeklindedir." (Alacalı, 2012:42).

"Ama bu mürekkep, diğerlerinden (diğer mürekkeplerden) daha yoğun olduğundan kalem ucuna akıyordu." (Alacalı, 2012:76).

"(Benim) Ailemden görerek (o) başladı." (Alacalı, 2012:122).

Metin merkezli metinsellik ölçütleri açısından Tablo 5'e göre "Metinler gönderimsel bağdaşıklık taşımaktadır." özelliğinin, tüm metinlerde kısmen yer aldığı; "Metinler yinelemeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır." özelliğine sadece "Atatürkçü Düşünce Sistemi" adlı metinde sıkça yer verildiği, diğer metinlerde ise kısmen bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca yine metin merkezli metinsellik ölçütleri içinde yer alan "Metinler değiştirmeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır." özelliğine, "Güzel Atlar Ülkesi" ve "Tükenmeyen Kalemler" metinleri içinde hiç yer verilmediği görülmüştür.

Tablo 5'e bakıldığında "Metinler konu birliği/sürekliliği taşımaktadır" özelliğine sadece "Atatürkçü Düşünce Sistemi"; "Metinler başlık ve içerik açısından uyumludur." ve "Metinler paragraflar/böölümler arası uyum taşımaktadır." özelliklerine sadece "Güzel Atlar Ülkesi" adlı metinlerde yer verilmemiştir. Diğer öğretici metinlerin tümünde adı geçen özellikler kısmen ya da tamamen yer almaktadır.

Tablo 6. Öğretici Metinlerin Okur Merkezli Metinsellik Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi

	Aslında Hepimiz Zekiyiz	Atatürkçü Düşünce Sistemi	Güzel Atlar Ülkesi	Tükenmeyen Kalemler	Ateşte Açan Çiçekler
Metinler amaçlılık ilkesine uygundur.	✓	-	K	✓	✓
Metinler kabuledilebilirlik ilkesine uygundur.	✓	-	K	✓	✓
Metinler bilgisellik ilkesine uygundur. (Öğrenci açısından yeni bilgi sunmaktadır.)	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler belirgin bir ileti taşımaktadır.	✓	-	-	✓	-
Metinlerin iletisi öğrencilerin artalan bilgileri bakımından anlaşılırdır.	✓	-	-	✓	-
Metinlerde sınıf düzeyine uygun dil kullanılmıştır.	✓	-	✓	✓	✓
Metinler okunabilirlik ilkelerine göre tam iletişim kurulabilir niteliktedir.	✓	-	-	-	-

Okur Merkezli Özellikler

Tablo 6'daki bulgulara göre "Okur merkezli özellikler" açısından tüm metinlerde en çok rastlanılan özellik "Metinler bilgisellik ilkesine uygundur." özelliğidir. "Aslında Hepimiz Zekiyiz" metni, okur merkezli özelliklerin en fazla görüldüğü; "Atatürkçü Düşünce Sistemi" ise en az görüldüğü metindir.

Öğretici metinler, didaktik bir anlatım özelliğine sahip olduklarından beşinci sınıf öğrencileri için sıkıcı gelebilir. Tablo 6'ya göre "Atatürkçü Düşünce Sistemi" adlı metin dışında diğer tüm metinlerde düzeye uygun bir dil kullanılmıştır. Bununla birlikte "Aslında Hepimiz Zekiyiz" ve "Tükenmeyen Kalemler" dışındaki metinlerin "Metinler belirgin bir ileti taşımaktadır." özelliği ile "Metinlerin iletisi öğrencilerin artalan bilgileri bakımından anlaşılırdır." özelliği bakımından uygun olmadığı görülmüştür.

"Metinler amaçlılık ilkesine uygundur." ve "Metinler kabuledilebilirlik ilkesine uygundur." özellikleri açısından Tablo 6'ya bakıldığında "Atatürkçü Düşünce Sistemi" adlı metnin diğer metinler açısından ve anlatım tarzının soyutluğu açısından yetersiz olduğu saptanmıştır.

Uzun-Çetinkaya (2010)'nın önerdiği formüle göre öğretici metinlerden "Aslında Hepimiz Zekiyiz" metninin okunabilirlik düzeyinin 5. sınıfa uygun olduğu (Bağımsız Okuma), tespit edilmiş, diğer metinlerin okunabilirlik seviyelerinin "Eğitsel Düzey" olduğu, bu nedenle de 5. sınıf düzeyine uygun olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 7. Öğretici Metinlerin Diğer Metinsellik Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi

	Aslında Hepimiz Zekiyiz	Atatürkçü Düşünce Sistemi	Güzel Atlar Ülkesi	Tükenmeyen Kalemler	Ateşte Açan Çiçekler
Diğer Özellikler	Ders kitaplarına seçilen metinler yazım ve noktalama açısından uygundur.	✓	✓	✓	✓
	Metinler öğrencinin ilgisini çekebilecek özelliktedir.	K	K	K	✓
	Seçilen metinler Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygundur.	✓	✓	✓	✓
	Seçilen metinler Milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemiştir.	✓	✓	✓	✓
	Metinler Türkçe programında belirtilen kazanımları edindirecek özellikleri taşımaktadır.	K	K	K	K
	Metinler görsel öğelerle desteklenmiştir.	✓	✓	✓	✓
	Metinler Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler göstermektedir.	-	-	✓	-

Tablo 7’deki bilgiler doğrultusunda, öğretici metinlerin tamamının, “Ders kitaplarına seçilen metinler yazım ve noktalama açısından uygundur.”, “Seçilen metinler Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygundur.”, “Seçilen metinler milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemiştir.” özellikleri açısından uygun birer örnek olduğu söylenebilir. “Metinler öğrencinin ilgisini çekebilecek özelliktedir.” özelliğini sadece “Tükenmeyen Kalemler”, “Ateşte Açan Çiçekler” metinleri karşılamaktadır. Diğer metinler aşırı öğretici ve soyuta kaçan anlatım tarzıyla adı geçen iki metne göre “Metinler öğrencinin ilgisini çekebilecek özelliktedir.” özelliği açısından yetersizdir.

“Metinler Türkçe programında belirtilen kazanımları edindirecek özellikleri taşımaktadır.” özelliği açısından Tablo 7’ye bakıldığında, tıpkı kurgusal metinler de olduğu gibi kısmen bu özelliği yansıttıkları görülmektedir. Adı geçen metinler “okuma” ve “dinleme” becerilerinin kazanımlarını edindirmek için kullanılabilir. Fakat tek bir yazılı metin, tüm becerileri ve bu becerilerin kazanımlarını tam anlamıyla kazandırmada yetersizdir.

Tablo 7’ye göre tüm metinler, içerikle bağlantılı görsellere sahiptir; düşünceler, resimlerle somutlaştırılmıştır.

“Aslında Hepimiz Zekiyiz”, “Atatürkçü Düşünce Sistemi” ve “Tükenmeyen Kalemler” adlı metinlerin Tablo 7’de de görüldüğü üzere “Metinler Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler göstermektedir.” özelliğine uygun olmadıkları saptanmıştır. “Güzel Atlar Ülkesi” ve “Ateşte Açan Çiçekler” metinleri adı geçen özelliğe uygundur. “Güzel Atlar Ülkesi” ve “Ateşte Açan Çiçekler” metinlerinde bu özelliğe uygun iki örnek şu şekilde gösterilebilir:

“Yörenin kültürünü yansıtan çömlükçilik, halı-kilim dokumacılığı, taş işlemeciliği de turistlerin ilgisini çekmektedir.” (Alacalı, 2012:44).

“Fakat çininin gerçek anlamda kullanılıp geliştirilmesinin Selçuklular döneminde başladığı görülür.” (Alacalı, 2012:120).

Şiirlerin Metinsellik Özellikleri Açısından İncelenmesi

Tablo 8. Şiirlerin Metin Merkezli Metinsellik Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi

	Anadolu'muz	Dünyayı Dolaşsam	Konuttaki Gelişim	Güzel Bulut	Türküler Dolusu	Söğüt, Dere, Serçe
Metinler gönderimsel bağdaşıklık taşımaktadır.	-	K	-	K	K	-
Metinler değiştirmeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	-	-	-	-	-	-
Metinler bağlaçlara dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	-	K	K	K	-	-
Metinler eksiltiye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler yinelemeye dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	K	-	-	-	K	K
Metinler eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.	K	K	K	-	K	K
Metinler konu birliği/sürekliliği taşımaktadır.	✓	✓	✓	-	✓	✓
Metinler başlık ve içerik açısından uyumludur.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler paragraflar/bölümler arası uyum taşımaktadır.	-	✓	✓	-	✓	✓

Tablo 8 incelendiğinde, şiirlerde en fazla “eksiltiye dayalı bağdaşıklık” ($N = 96$) ve “başlık ve içerik uyumu” özelliği görülmüştür. Eksiltiye dayalı bağdaşıklık özelliği “Anadolu'muz”, “Dünyayı Dolaşsam”, “Konuttaki Gelişim”, “Güzel Bulut”, “Türküler Dolusu” ve “Söğüt, Dere, Serçe” isimli metinlerden sırasıyla şu şekilde örneklendirebilir:

“Dağlar(ben) gördüm (dağların)başları dumanlı,” (Alacalı, 2012:46).

“(Ben) Görsem nasıl yaşadığını Eskimoların” (Alacalı, 2012:66).

“(Biz) Ulaştık iyi ece.” (Alacalı, 2012:80).

“(Sen)Tut beni (benim) kollarımdan,(sen)kaldır,” (Alacalı, 2012:102).

“Ayak (onun)seslerinden (ben) tanırım.” (Alacalı, 2012:118).

“Böyle sereserpe (sen) büyü.” (Alacalı, 2012:138).

Metin merkezli metinsellik özelliklerine Tablo 8'deki verilere bakıldığında en çok “Türküler Dolusu” ve “Dünyayı Dolaşsam” metinlerinde yer verildiği belirlenmiştir. Şiir metinlerinde, “değiştirmeye dayalı bağdaşıklık” özelliğine hiç rastlanmamıştır; “gönderimsel bağdaşıklık”, “bağlaçlara dayalı bağdaşıklık” ve

“yinelemeye dayalı bağdaşıklık” özelliğine kısmen rastlandığı görülmektedir. “Güzel Bulut” metni dışındaki tüm metinlerde “Metinler eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık taşımaktadır.” özelliğine kısmen, “Metinler konu birliği/sürekliliği taşımaktadır.” özelliğine ise sıkça yer verilmiştir.

Tablo 9. Şiirlerin Okur Merkezli Metinsellik Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi

	Anadolu'muz	Dünyayı Dolaşsam	Konuttaki Gelişim	Güzel Bulut	Türküler Dolusu	Söğüt, Dere, Serçe
Metinler amaçlılık ilkesine uygundur.	✓	✓	✓	-	✓	✓
Metinler kabuledilebilirlik ilkesine uygundur.	✓	✓	✓	-	✓	✓
Metinler bilgisellik ilkesine uygundur. (Öğrenci açısından yeni bilgi sunmaktadır.)	✓	✓	✓	-	✓	✓
Metinler belirgin bir ileti taşımaktadır.	✓	✓	✓	-	✓	✓
Metinlerin iletisi öğrencilerin artalan bilgileri bakımından anlaşılırdır.	✓	✓	✓	-	✓	✓
Metinlerde sınıf düzeyine uygun dil kullanılmıştır.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler okunabilirlik ilkelerine göre tam iletişim kurulabilir niteliktedir.	-	-	-	-	-	-

Tablo 9'daki bilgilere göre, şiirsel metinler, öğretici ve kurgusal metin türlerinden farklı olarak düz metin özelliği göstermezler, dizelerle kurulmuşlardır. Dili, sade ve açıktır. Bu açıdan bakıldığında “Okur merkezli özellikler” açısından tüm metinlerde en çok rastlanılan özellik “Metinlerde sınıf düzeyine uygun dil kullanılmıştır.” özelliğidir. “Güzel Bulut” şiiri ise ilgili özelliklerin en az görüldüğü metindir.

“Güzel Bulut” metni dışında Tablo 9'a göre, tüm metinler “Metinler amaçlılık ilkesine uygundur.”, “Metinler kabuledilebilirlik ilkesine uygundur.”, “Metinler bilgisellik ilkesine uygundur.”, “Metinlerin iletisi öğrencilerin artalan bilgileri bakımından anlaşılırdır.” özellikleri açısından uygun metinlerdir. Aşağıda yer alan cümlelerde, birinci örnekte “Anadolumuz” adlı şiirin ana düşüncesi “amaçlılık” ilkesi açısından net bir şekilde verilmiştir. İkinci örnek “Dünyayı Dolaşsam” metninden alınmıştır. Dize sonlarındaki ses uyumu şiirsellik özelliği açısından “kabuledilebilirlik” ilkesine karşılık gelmektedir. “Konuttaki Gelişim” şiirinden alınan üçüncü örnekte, metnin baştan sona çağdaş toplum seviyesine nasıl geldiğini anlatması açısından “bilgisellik” ilkesine uygundur. Dördüncü örnekte şair, türkülerle ilgili düşüncelerini paylaştığı “Türküler Dolusu” adlı şiirinde, türkülerle dair vermek istediği iletiyi çocukların anlayabileceği şekilde somutlaştırmıştır. Bu açıdan da “anlaşılabilirlik” ilkesini karşılamıştır.

© Çanakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Education. All rights reserved.

© Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi. Bütün hakları saklıdır.

“Memleketimiz bereketli,
Memleketimiz ışıklı,
Memleketimiz güler yüzlü,
Memleketimiz memleket hemşehrim;” (Alacalı, 2012:46).

“...Dünyayı dolaşmaya çıksam.
Önce kuzey denizlerine açılısam,
Yanımdan geçsem buz dağlarının,
Görsem nasıl yaşadığını Eskimoların...” (Alacalı, 2012:66).

“Çimento ile demir
Yapıda kullanıldı,
Bunların katkısıyla
Çağdaş konut yapıldı.” (Alacalı, 2012:80).

“Ah bu türküler,
Türkülerimiz.
Ana sütü gibi candan,
Ana sütü gibi temiz.” (Alacalı, 2012:119).

İncelenen şiir metinlerinin düz yazılardan farklı bir mantıkla oluşturulması (mısralardan oluşması, kısa cümleler kullanılması gibi) nedeniyle okunabilirlik durumları gözardı edilmiştir.

Tablo 10. Şiirlerin Diğer Metinsellik Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi

	Anadolu' muz	Dünyayı Dolaşsam	Konuttaki Gelişim	Güzel Bulut	Türküler Dolusu	Söğüt, Dere, Serçe
Ders kitaplarına seçilen metinler yazım ve noktalama açısından uygundur.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler öğrencinin ilgisini çekebilecek özelliktedir.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Seçilen metinler Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygundur.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Seçilen metinler Milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemiştir.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler Türkçe programında belirtilen kazanımları edindirecek özellikleri taşımaktadır.	K	K	K	K	K	K
Metinler görsel öğelerle desteklenmiştir.	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Metinler Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler göstermektedir.	K	-	-	-	✓	-

Tablo 10'a göre, "Ders kitaplarında seçilen metinler yazım ve noktalama açısından uygundur.", "Metinler öğrencinin ilgisini çekebilecek özelliktedir.", "Seçilen metinler Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygundur.", "Seçilen metinler milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlara yer verilmemiştir." özellikleri açısından "Anadolu'muz", "Dünyayı Dolaşsam", "Konuttaki Gelişim", "Güzel Bulut", "Türküler Dolusu" ve "Söğüt, Dere, Serçe" isimli metinlerin uygun birer örnek olduğu söylenebilir.

Şiirlerin "Metinler Türkçe programında belirtilen kazanımları edindirecek özellikleri taşımaktadır." özelliği açısından incelendiğinde "okuma" ve "dinleme" becerilerinin kazanımlarını edindirmek için kullanılabileceği görülmektedir. Fakat adı geçen şiir metinlerinin tek bir becerinin tüm kazanımlarını tam anlamıyla edindirmede yetersiz kaldıkları düşünülmektedir.

Tablo 10'a göre tüm metinler, içerikle bağlantılı görsellere sahiptir; düşünceler, resimlerle somutlaştırılmıştır.

"Metinler Türk toplumunun kültürünü yansıtan özellikler göstermektedir", özellikleri açısından Tablo 10'daki veriler göz önünde bulundurulduğunda, "Dünyayı Dolaşsam", "Konuttaki Gelişim", "Güzel Bulut" ve "Söğüt, Dere, Serçe" metinlerinde kültürel öğelere hiç değinilmediği; diğer metinlerden "Anadolu'muz" metninde kısmen; "Türküler Dolusu" metninde ise diğerlerine oranla daha fazla kültürel öğelere yer verildiği görülmektedir. "Anadolu'muz" ve "Türküler Dolusu" metinlerinde bu duruma birer örnek şu şekilde verilebilir:

"Memleketimiz bereketli,

Memleketimiz ışıklı,

Memleketimiz güler yüzlü,

Memleketimiz memleket hemşehrim;" (Alacalı, 2012:46).

"Türkülerle yunmuş yıkanmış bulmuşum." (Alacalı, 2012:118).

"Türkülerde tüter dağ dağ, yayla yayla

Köyümüz, köylümüz, memleketemiz." (Alacalı,2012:119).

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Kurgusal metinlere bakıldığında, adı geçen tüm metinlerde okur merkezli metinsellik özelliklerinin, metne dayalı metinsellik özelliklerinden daha çok yer aldığı görülmektedir. Bu durumun, kurgusal metinlerin sürükleyici bir anlatıma sahip olmaları ve günlük hayattan örnekler sunmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Fakat bağdaşıklık ve tutarlılık özelliklerinin eksikliğinin kimi zaman kurgusal metinlerde anlam karmaşasına ve bağlantısızlığa yol açtığı söylenebilir. Çalışmada incelenen kurgusal metinlerin hepsinin okunabilirlik düzeylerinin 5. sınıf öğrenci seviyesi olan "Bağımsız Okuma" değil de "Eğitsel Düzey" olduğu, bu nedenle kurgusal metinlerin okunabilirlik durumlarının öğrenci seviyelerine uygun olmadığı tespit edilmiştir.

"Babamdan Öğrendiklerim" metni dışında diğer tüm kurgusal metinlerde eşdizimliliğe dayalı bağdaşıklık özelliğine kısmen yer verilmiştir. Bu açıdan bakıldığında bu durum Demir (2012)'in çalışmasıyla farklılık göstermektedir. Çünkü ilköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinler üzerinde

yapılan bu çalışmaya göre, ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerin eşdizimsel örüntüleme açısından oldukça zengin olduğu tespit edilmiştir. Bu özelliğin, anlamayı kolaylaştırdığı ve metni somutlaştırdığı için 5. sınıflarda daha fazla değinilmesi gerekirken, 8. sınıf metinlerinde daha fazla verilmesinin büyük bir eksiklik olduğu düşünülmektedir. Çetinkaya (2009) araştırmasında, eşdizimli sözcüklerin kullanımını, sözcükler arası anlam bağlantıları kurmasından dolayı dilin işleyişi açısından ve anadili hakkında eksiklerin tamamlanması açısından yararlı olacağını ifade etmiştir (akt: Demir, 2012). Bu nedenle öğretici metinlerde, eşdizime dayalı bağdaşıklık özelliğine sıkça yer verildiği düşünülmektedir. Öğretici metinler içinde yer alan “Atatürkçü Düşünce Sistemi” adlı metinde paragraflar arası geçişler çok keskin ve bağlantısız; başlık, içeriğe göre fazla soyut; metin, çok yoğun ve sıkıcı öğreticilik amacı taşımakta; metnin bir ileti değeri bulunmamaktadır. Dolayısıyla özellikle bu metnin metine dayalı metinsellik özelliklerini taşımadığı söylenebilir.

Çalışmada incelenen öğretici metinlerden sadece birinin okunabilirlik düzeyi 5. sınıf öğrenci seviyesi olan “Bağımsız Okuma” iken, diğer metinlerin öğrenci seviyelerine uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Şiir türünde yer alan metinlere genel olarak bakıldığında bu metinlerde, metin merkezli metinsellik özelliklerinden özellikle değiştirime dayalı bağdaşıklık özelliğine hiç yer verilmediği görülmüştür. Bu durumun Türkçe gibi zengin bir söyleyişe ve anlam çeşitliliğine sahip bir dil açısından eksiklik olduğu söylenebilir. Buna karşın şiirlerde, diğer metin merkezli metinsellik özelliklerine kısmen de olsa yer verildiği görülmektedir. Bu yönden, Aydın ve Torusdağ (2013)’ın Lamartine’nin Göl ‘le Lac şiiri üzerine yaptıkları çalışmalarının sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Aydın ve Torusdağ (2013)’ın bu araştırmasına göre, şiirin özellikle bağdaşıklık özelliğini yerine getirme sebebi olarak, metnin dış ve içyapı uyumu, sade dil kullanımı, şiirin kendine has müzikalitesi, şiirde yerinde kullanılan devrik cümle yapıları, söz sanatları ve seslenişleri gösterilmiştir.

Tüm metin türlerinde, “Eksiltiye dayalı bağdaşıklık özelliği” ortak bir özellik olarak göze çarpmaktadır. Bu özellik, genelde “eke dayalı eksiltme” (özellikle sahiplik eki) olarak yer almıştır. Metinlerde bu özelliğin fazlaca yer alması nedeniyle sondan eklemeli bir dil olan Türkçenin özelliklerinin etkili bir şekilde örneklendirildiği düşünülmektedir. Metin türlerinde göze çarpan diğer bir ortak özellik ise gönderime dayalı bağdaşıklık özelliğinin, hiç yer almaması ya da kısmen yer almasıdır. Bu özelliğin az görülmesinin, cümleler arasında bağlantı zayıflığına, anlamsızlığa ve gereksiz yinelemelere yol açtığı söylenebilir.

Öte yandan şiirlerde, okur merkezli metinsellik özelliklerinin, metin merkezli metinsellik özelliklerine göre daha çok görüldüğü tespit edilmiştir. Bunun sebebinin şiirlerin kimisinin kısa dizelerden oluşması ve bağdaşıklık özelliklerine fazla yer vermemesinden, kiminin ise serbest şiir olmasından dolayı tutarlı bir metin yapısına sahip olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Öte yandan serbest şiir özelliği gösteren “Güzel Bulut” adlı metnin beşinci sınıf öğrencileri için soyut kaldığı, bundan dolayı da okur merkezli metinsellik özelliklerini taşımadığı düşünülmektedir.

Şiirler, özellikle duygulara hitap ettiği için ilgi çekici ve merak uyandırıcı bir özellik taşırlar. Ayrıca içeriğe uygun görsel öğelerin kullanımının, şiirlere olan ilgiyi arttırdığı düşünülmektedir.

Adı geçen tüm metin türleri “Türkçe programında belirtilen kazanımları edindirecek özellikleri taşımaktadır” özelliğine kısmen uygun bulunmuştur. Çünkü 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan bu metinlerinin, dinleme, okuma, konuşma, yazma ve görsel okuma kazanımlarını tek başlarına edindirecek nitelikte olmadıkları düşünülmektedir. Bunun sebebinin ise, metinlerin, metinsellik özelliklerine uygun olmadığı söylenebilir. Bu açıdan Mert (2011), 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlere ilişkin yaptığı analizinde aynı sonuca ulaşmıştır. Ayrıca özellikle bağdaşıklıkla dayalı metinsellik ölçütünün, metinler arasında değişkenlik gösteren dağılımı ve kimi metinlerde yer almayışı yönünden, benzer sonuca ulaşmıştır. Öte yandan, Mert (2011) yapmış olduğu çalışmada, metinlerin tamamının Türkçe öğretim programının amaçlarına uygun olduğunu ifade etmiştir. Fakat klasik bir metnin Türkçe öğretim programında yer alan tüm becerileri karşılaması ve dolayısıyla tüm amaçları yerine getirebilmesinin, doğrudan yazma, dinleme ve konuşma becerilerine yönelik olmaması nedeniyle, mümkün olmadığı düşünülmektedir. Bununla birlikte Mert (2011) araştırmasında, 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin içerisinde metinsellik özelliklerinin tamamını birebir karşılayan sadece bir metin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Oysa 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerde, metinsellik özelliklerini birebir karşılayan hiçbir metin olmadığı tespit edilmiştir.

Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ve onların işlenişlerinin, çocukların yazma becerileri ile doğrudan ilişkili olduğu varsayılmaktadır. Ayrıca metinsellik özelliklerini taşıyan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin çocukların yazma becerilerine örnek teşkil ettiği düşünülmektedir. Bu görüş, Coşkun (2011)’un, bağdaşıklık araçlarının metin oluşturma sürecinde, metnin kalitesinin belirlenmesinde, okuma çalışmalarında, metni anlamlandırma sürecinde doğrudan etkili olduğunu savunduğu çalışmasıyla örtüşmektedir.

Coşkun (2005)’un araştırmasında ilköğretim 5. ve 8. sınıf öğrencilerinin anlatımlarında en çok eksilteli anlatımı, ardından bağlama ve gönderim öğelerini; en az değiştirim öğelerini kullandıkları görülmektedir. Coşkun (2005)’un bu çalışması, çocukların yazma becerisi ile metinler arasındaki ilişkiyi desteklemekte ve metinlerdeki “eksilteli” anlatımın, çocukların yazılarındaki “eksilteli” anlatımla doğru orantılı olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmada da tüm metin türlerinde genel anlamda en çok değinilen metinsellik özelliğinin “eksiltmeye dayalı bağdaşıklık” ve “bağlaçlara dayalı bağdaşıklık” özelliği olduğu görülmektedir. En az yer verilen özellik ise “değiştirime dayalı bağdaşıklık” özelliğidir. Yılmaz (2012) “11. Sınıf Öğrencilerine Ait Kurgusal Metinlerin Bağdaşıklık Ve Tutarlık Açısından İncelenmesi” adlı çalışmada ve Coşkun (2005)’un “İlköğretim Öğrencilerinin Kurgusal Anlatımlarında Bağdaşıklık, Tutarlılık ve Metin Elementleri” çalışmada “gönderime dayalı bağdaşıklık” özelliği, “bağlama dayalı bağdaşıklık” özelliğinden sonra en fazla yer verilen metinsellik ölçütü olmuştur. Bu açıdan bakıldığında Türkçe ders kitaplarındaki metinler üzerine yapılan çalışma ile ters düştüğü görülmektedir.

Çünkü Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde, “gönderime dayalı bağdaşıklık” en az yer verilen özelliklerden birisidir.

Yapılan çalışmada tüm metin türlerinde, “Öğreticilik” özelliği açısından belirgin bir farklılık görülmemiştir. Fakat Onan ve Arısoy (2013), 6-8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler üzerine yaptıkları çalışmalarında “Öğreticilik” özelliği açısından, metin türleri arasında büyük farklılıklar olduğunu saptamışlardır. Bu durum, ortaokulun ilk basamağı olan 5. sınıf ile sonraki basamakları olan 6-8. sınıflarda kullanılan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde, metinsellik özelliklerinin dağılımının değişkenlik gösterdiğini akla getirmektedir.

Tosunoğlu, Aslan ve Karakuş (2001) çalışmalarında, iyi bir ders kitabının akıcı ve fikir bütünlüğü içinde olması gerektiğini; sözcüklerin düzeye uygun olması ve soyut kavramlardan kaçınılması gerektiğini vurgulamışlardır. Aksi takdirde ders kitabının amacına ulaşamayacağı düşünülmektedir. Türkçe ders kitaplarındaki metinler üzerine yapılan çalışmada da özellikle “Öğretici metinler” beşinci sınıf düzeyi için soyut kaldığından ve metin içi anlam bağlantısızlıklarından dolayı metinsellik özelliklerini tam olarak yerine getirmediği düşünülmektedir. Örneğin “Atatürkçü Düşünce Sistemi” adlı öğretici metnin, kullandığı kelimeler, cümle yapıları ve karmaşık anlam bağlantılarıyla kurulmuş cümleler yüzünden henüz soyut düşünme becerisi gelişmemiş 5. sınıf öğrencileri için anlaşılabilir bir özellik gösterdiği düşünülmektedir.

Türkçe ders kitaplarındaki metinler üzerine yapılan çalışmada, görsellerin metinlerle uyumlu olduğu ve içeriği yansıttığı sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin, kurgusal metinlerden olan “Dağdelenoğlu” adlı metinde kullanılan görsellerin, metnin içeriği (yazısı) olmasa bile okuru aynı sonuca götürecektir niteliğe sahip olduğu düşünülmektedir. Hemen hemen tüm metinlerde kullanılan görsellerin, metnin akışıyla bağlantılı ve okurun kafasındaki olayla ilgili net bir algı oluşturacak bir uyuma sahip olduğu görülmektedir.

Araştırma sonucunda şu öneriler getirilebilir:

- Türkçe öğretim programındaki hedef ve kazanımlara ulaşılmasında ders kitaplarında yer alan metinler büyük bir öneme sahiptir. Öğrencinin istenen hedef ve kazanımlara ulaşmasında, özellikle Türkçe dersinde, metinlerden büyük oranda yararlanır. Bu doğrultuda Türkçe ders kitaplarında yer alacak metinlerin, metinsellik özelliklerinin sadece bir kısmını barındıran değil, hemen hemen tüm özelliklerini taşıyan metinler arasından seçilmesi uygun görülmektedir. Bu nedenle ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitaplarına alınan metinlerin de metinsellik ölçütleri bakımından uygun olmasına dikkat edilmelidir.

- Ders kitaplarında yer alan metinlerin okunabilirlik düzeyleri hitap ettiği yaş düzeyine uygun olmalı, bu nedenle ders kitaplarına metinler seçilirken okunabilirlik durumları göz önünde bulundurulmalıdır.

- Ders kitaplarında yer alacak metin türlerinin, özellikle de öğretici metinlerin, çocukların yaş seviyelerine uygun olmasına ve ilgi çekici olmalarına dikkat edilmesi gerekmektedir.

- Ders kitaplarında paragraflar arası uyum ve metindeki konu birliği verilerek istenen temel düşüncenin daha net anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken konular

arasındadır. Bunlarla birlikte, çalışmada incelenen metinlerin Türkçe öğretim programında yer alan dinleme, konuşma, yazma, okuma ve görsel okuma kazanımlarını tek başlarına kazandırmaları mümkün görünmemektedir. Bu yüzden gelişen teknolojiden yararlanılması, dijital materyallerin ders materyali olarak kullanılıp, çocukların tüm kazanımları edinmelerine katkı sağlayacak metinlerin seçimine öncelik verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akbayır, S. (2007). *Cümle ve metin bilgisi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aksan, D. (1999). *Anlambilim-anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Aktulum, K. (1999). *Metinlerarası ilişkiler*. Ankara: Öteki Yayınevi.
- Alacalı, O. (2013). *İlköğretim Türkçe 5 Ders Kitabı*. Ankara. Ada Yayınları.
- Aydın, İ. S. & Yangil, M. K. (2013). Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin Edimsel Sınıflandırılması. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(1):829-841.
- Aydın, İ. & Torusdağ, G. (2013). Lamartine'in Göl 'le Lac' Şiirine Metindilbilimsel Bir Yaklaşım. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*,8(10):105-114.
- Balcı, H. A. (2006). Metindilbilim açısından bir çözümleme. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(2): 191-204.
- Beaugrande, R. A. D. & Dressier W. (1981). *Introduction to text linguistics*. London: Longman Group Company.
- Coşkun, E. (2005). *İlköğretim öğrencilerinin kurgusal anlatımlarında bağdaşıklık, tutarlılık ve metin elementleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Coşkun, E. (2007). *Yazma becerisi. İlköğretimde Türkçe öğretimi*. (Editorler: A. Kırkkılıç, H. Akyol). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Coşkun, E. (2011). Türk ve göçmen öğrencilerin yazılı anlatımlarında metin bağdaşıklığı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2): 881-889.
- Çetinkaya, G. (2010). *Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dilbilim Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Anabilim Dalı.
- Dilidüzgün, Ş. (2009). Yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan ilköğretim Türkçe öğretim programı ve ders kitaplarında metin-odaklı görevlerin yeri, *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S: 17, s. 275-291.
- Demir, T. (2012). İlköğretim sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki hikâye metinlerinde yer alan değer unsurlarının eşdizimsel örüntülemeler açısından görünüşleri. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*,7(2):1063-1078.
- Günay, D. (2013). *Metin bilgisi*. İstanbul. Papatya Yayınları.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B. & Taşgın, S. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Hartman, D. & Allison, J. (1996). *Promoting inquiry-oriented discussions using multiple texts*. In L.B. Gambrell & J.F. Almasi (Eds.). *Lively discussions: fostering engaged reading*. Newark, DE: International Reading Association.
- İşeri, K. (2011). “Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik özellikleri”. Editör: Hakan Ülper. *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri (s.91-113)* içinde. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kılıç, V. (2002). *Dilin işlevleri ve iletişim*. Papatya Yayıncılık, İstanbul.
- Kıran, Z. (2001). *Dilbilime giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Mert, E. L. (2011). 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin metinsellik ölçütlerine uygunlukları, *Dil Dergisi*, 153: 7-23.
- Miles, M. B. & Huberman, M. A. (1994). *An expanded sourcebook qualitative data analysis*. London: Sage Publication.
- Onan, B. ve Arısoy, M.A. (2013). Türkçe öğretiminde epistemolojik bir yaklaşım. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1), 77-91.
- Oralış, M. ve Ozil, Ş. (1992). Metindilbilimsel yaklaşımla yazınsal bir metni çözümleme denemesi. *Dilbilim Araştırmaları*. Ankara: Hitit Yayınları.
- Özkan, B. (2004). Metindilbilimi, metindilbilimsel bağdaşıklık ve Haldun Taner’in “onikiye bir var” adlı öyküsünde metindilbilimsel bağdaşıklık görünümleri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13/1, 167-182. 4
- Şenöz, C. (2005). *Metindilbilim ve Türkçe*. Multilingual. İstanbul.
- Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe sözlük*. On birinci basım. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tosunoğlu, M. & Arslan, M. M. & Karakuş, İ. (2001). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. & Jahiç, N. (2008). “Vire” hikayesi üzerine metindilbilimsel bir inceleme. *SAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, S:15, 30-41.
- Yılmaz, E. & Topal, Z. (2010). Türkçe öğretiminde metinbilimsel çözümleme yönteminin uygulanması. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 15(27).
- Yılmaz, Ö. (2012). *11. sınıf öğrencilerine ait kurgusal metinlerin bağdaşıklık ve tutarlık açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bülent Ecevit Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.